

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

географічний факультет

Кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії, економічної географії та екологічного менеджменту, кафедра географії України та регіоналістики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан географічного факультету

Мирослав ЗАЯЧУК

“24” серпня 2025 року

Методичні рекомендації до написання
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

обов'язкова

(вказати: обов'язкова / вибіркова)

Освітньо-професійна програма ОП «Геосистеми та георизики»»

(назва програми)

Спеціальність 103 Науки про Землю

(вказати: код, назва)

Галузь знань 10 Природничі науки

(вказати: шифр, назва)

Рівень вищої освіти перший бакалаврський

(вказати: перший бакалаврський/другий магістерський)

географічний

(назва факультету/інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання українська

(вказати: на якій мові читається дисципліна)

Чернівці 2025 рік

Методичні рекомендації до написання кваліфікаційної роботи відповідно до освітньо-професійної програми Геосистеми та геофізики, 103 Науки про Землю, 10 Природничі науки

Розробники Кирилюк С.М.; Холявчук Д.І., Добинда І.П.,

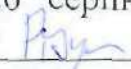
Погоджено з гарантом

Кирилюк С.М.

затверджено на засіданні кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

Протокол № 1 від "26" серпня 2025 року

Завідувач кафедри

Рідуш Б. Т.

Схвалено методичною радою географічного факультету

Протокол №1 від "28" серпня 2025 року

Голова методичної ради географічного факультету

Наталя АНДРУСЯК

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Мета виконання кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота виконується на завершальному етапі навчання на бакалаврському рівні та спрямована на: систематизацію, закріплення та поглиблення теоретичних і практичних знань зі спеціальності; застосування знань у розв'язанні конкретних наукових і професійних завдань; розвиток навичок самостійної роботи та оволодіння методикою наукового дослідження, пов'язаного з темою роботи.

Кваліфікаційна робота передбачає проведення самостійного дослідження на основі матеріалів, зібраних під час практик, і спрямована на вирішення спеціалізованого природничо-географічного завдання.

Вона має комплексний характер, включає застосування набутих знань, умінь та навичок із дисциплін професійного спрямування та слугує оцінкою готовності студента до професійної діяльності або подальшого навчання на рівні магістратури.

Мета підготовки кваліфікаційної роботи за першим (бакалаврським) рівнем – набуття студентом навичок самостійного науково-теоретичного дослідження, аналізу результатів діяльності та вироблення обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення проблеми дослідження.

Основними **завданнями** кваліфікаційної роботи є:

- вивчення та узагальнення теоретико-методологічних засад з обраного напрямку проблеми дослідження;
- проведення самостійного дослідження;
- розробка нових теоретичних та/або практичних рекомендацій з підвищення ефективності функціонування досліджуваної проблеми;
- підготовка доповіді і наочних матеріалів, які відображають основний зміст роботи та пропозиції автора з подальшим її захистом.

Захист кваліфікаційних робіт здійснюються відповідно до Положення про атестацію здобувачів вищої освіти та організацію роботи Екзаменаційної комісії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (https://drive.google.com/file/d/1-JYnU5bt8e_KIz4-AIQPDuSOLFGd6mN8/view)

Пререквізити. Кваліфікаційна робота виконується на завершальному етапі навчання на бакалаврському рівні і передбачає попереднє проходження усіх базових дисциплін зі спеціальності, навчальних та виробничих практик, написання на попередніх курсах курсових робіт.

Результати навчання

Результати навчання

Загальні та фахові компетентності:

K03. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Фахові компетентності:

K14. Здатність застосовувати базові знання фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні Землі та її геосфер.

K18. Здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання.

K20. Здатність самостійно досліджувати природні матеріали (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і звітувати про результати.

K23. Здатність самостійно створювати, редагувати й аналізувати проекти ГІС і тематичні фізико-географічні карти щодо виявлення потенційних природних небезпек.

Програмні результати навчання:

ПР01. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області наук про Землю.

ПР05. Вміти проводити польові та лабораторні дослідження.

ПР11. Впорядковувати і узагальнювати матеріали польових та лабораторних досліджень.

ПР13. Уміти доносити результати діяльності до професійної аудиторії та широкого загалу, робити презентації та повідомлення.

ПР14. Брати участь у розробці проектів і практичних рекомендацій в галузі наук про Землю.

ПР15. Уміти обирати оптимальні методи та інструментальні засоби для проведення досліджень, збору та обробки даних.

ПР16. Вміти створювати, редагувати карти і проекти ГІС природних процесів і явищ.

**Опис навчальної дисципліни
Загальна інформація**

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	
Денна	4	8	6	180	Захист

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	денна форма						
	усього	у тому числі					с.р.
		л	п	лаб	інд		
1	2	3	4	5	6	7	
Тематика робіт	Змістовий модуль 1. Підготовка матеріалів та даних						
Тема 1. Вибір теми та обґрунтування її актуальності	15					15	
Тема 2. Визначення об'єкту та предмету, мети й завдання, складання попереднього плану роботи	15					15	
Тема 3. Пошук й аналіз необхідної наукової літератури	30					30	
Разом за ЗМ1	60					60	
Тематика робіт	Змістовий модуль 2. Проведення досліджень та підготовка рукопису						
Тема 1. Виклад основного теоретичного матеріалу, методів та методики дослідження	20					20	
Тема 2. Виклад результатів дослідження	50					50	
Тема 3. Підготовка висновків і рекомендацій до	10					10	

кожного розділу та загальних висновки							
Тема 4. Оформлення списку використаних джерел та додатків	10					10	
Разом за ЗМ2	90					90	
Тематика робіт	Змістовий модуль 3. Підготовка до захисту кваліфікаційної роботи						
Тема 1. Підготовка доповіді за результатами кваліфікаційної роботи	15					15	
Тема 2. Підготовка презентації за результатами кваліфікаційної роботи	15					15	
Разом за ЗМ 3	30					30	
Усього годин	180					180	

Самостійна робота студента

Змістовий модуль 1. Підготовка матеріалів і даних

Тема 1. Вибір теми та обґрунтування її актуальності

Здобувач має право обирати тему кваліфікаційної роботи з **переліку тем**, затвердженого випусковими кафедрами географічного факультету, або **запропонувати власну тему**. У разі вибору індивідуальної теми студент подає **обґрунтування її доцільності**, яке включає:

- актуальність проблеми;
- наукову новизну;
- практичну значущість;
- відповідність профілю підготовки.

Керівниками кваліфікаційних робіт призначаються науково-педагогічні працівники, які мають науковий ступінь та/або вчене звання і спеціалізуються у відповідній галузі географічних знань. Затвердження тем і керівників здійснюється Вченою радою географічного факультету не пізніше початку останнього семестру навчання.

Тема дослідження – це частина наукової проблеми, що охоплює одне або кілька взаємопов'язаних питань, які мають чітку геосистемну, просторову або процесуальну спрямованість. Для спеціальності «Геосистеми та геризика» теми формуються в межах фундаментальних і прикладних проблем, що пов'язані з дослідженням природних, соціально-економічних і техногенних геосистем та їх трансформацій. Тема повинна відображати специфіку геосистемного аналізу, мати просторово-часовий та функціональний вимір і передбачати застосування географічних методів дослідження та геризичних підходів.

При виборі теми рекомендовано враховувати:

- актуальність проблеми для конкретної геосистеми на регіональному, національному або глобальному рівнях;
- наукову новизну та внесок у розвиток геризики;
- практичну значущість для екологічного управління, територіального планування, охорони природних ресурсів та стійкого розвитку;
- особисті наукові інтереси студента та досвід участі у дослідженнях геосистем;
- доступність території або об'єкта для проведення польових та дистанційних досліджень геосистем;
- наявність картографічних, статистичних та інших матеріалів про геосистему;
- відповідність теми профілю підготовки у спеціальності «Геосистеми та геризика».

Приклади тем для фізико-географічних та природних геосистем:

- «Ландшафтно-екологічна оцінка геосистеми національного природного парку...»;
- «Геоморфологічні та геризичні особливості річкової геосистеми...»
- «Просторово-часові зміни клімату та їх вплив на структуру ландшафтних геосистем...»;
- «Оцінка рекреаційного та екологічного потенціалу ландшафтних геосистем...»;
- «Географічні та геризичні аспекти урбанізаційних процесів у межах місто-геосистем...».

Вступ кваліфікаційної роботи обов'язково повинен містити розкриття актуальності вибраної теми. Актуальність теми – це обґрунтування доцільності проблеми, яка вивчається, її теоретичної або практичної значущості для розвитку географічної науки, розв'язання територіальних проблем або оптимізації природокористування. Актуальність географічного дослідження може бути зумовлена необхідністю розв'язання конкретних територіальних проблем, потребою в науковому обґрунтуванні планувальних рішень, недостатньою

географічною вивченістю території або процесів, появою нових методів географічного дослідження, зміною соціально-економічних умов розвитку території.

Обґрунтування актуальності географічного дослідження доцільно будувати за наступною схемою:

- загальна постановка проблеми (вказати на існування широкої географічної проблеми, яка потребує дослідження), конкретизація проблеми (звужити проблему до конкретного територіального або тематичного аспекту), аналіз ступеня вивченості (охарактеризувати існуючі географічні дослідження з даної проблематики, виявити прогалини), обґрунтування необхідності дослідження (пояснити, чому саме це дослідження є важливим для географічної науки і практики), практична значимість (показати, як результати дослідження можуть бути використані в просторовому плануванні, природокористуванні, освіті).

При обґрунтуванні актуальності географічних досліджень необхідно уникати таких помилок:

- загальні фрази без конкретизації географічної специфіки («проблема є актуальною»);
- відсутність територіального або просторового аспекту в обґрунтуванні;
- копіювання актуальності з інших робіт без адаптації до власного дослідження;
- надмірна загальність обґрунтування без конкретизації;
- відсутність зв'язку між актуальністю та метою дослідження;
- ігнорування попередніх географічних досліджень з означеної проблематики.

При укладанні актуальності географічного дослідження рекомендується: почати з широкої географічної проблеми і поступово конкретизувати її до теми дослідження, обов'язково вказати територіальні межі дослідження, використовувати статистичні дані, факти, приклади для підтвердження актуальності, посилаючись на сучасні наукові публікації з географії, показати зв'язок між теоретичною і практичною актуальністю, уникати емоційно

забарвлених оцінок, дотримуватися наукового стилю викладу, завершити обґрунтування висновком про необхідність проведення даного дослідження.

Тема 2. Визначення об'єкту та предмету, мети й завдання, складання попереднього плану роботи

У вступі до кваліфікаційної роботи подаються мета та завдання дослідження, об'єкт і предмет, використані методи, короткий огляд структури роботи та її обсяг. Загальний обсяг вступу зазвичай не перевищує 3 сторінок.

При визначенні об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження слід враховувати їхню логічну взаємозв'язок із темою роботи, адже ці компоненти формують науковий апарат геосистемного дослідження та визначають його спрямованість і очікувані результати.

Об'єкт дослідження – це частина географічної реальності, на яку спрямована увага дослідника, і яка існує незалежно від нього. В геосистемних дослідженнях об'єктами можуть бути природні або суспільні системи, процеси та явища з просторовим (території, регіони, ландшафти), процесуальним (кліматичні, гідрологічні, демографічні процеси) або системним (геосистеми, ландшафтні комплекси, територіальні соціально-економічні системи) характером. Об'єкт є ширшим поняттям порівняно з предметом дослідження та може охоплювати значні територіальні або тематичні рамки.

Приклади формулювання об'єктів у геосистемних дослідженнях:

- «Ландшафтна структура басейну річки»
- «Геосистема урбанізованої території»
- «Геоморфологічні процеси у передгір'ї»
- «Система розселення населення регіону»

Предмет дослідження – це конкретні властивості, структурні елементи, просторові закономірності та взаємозв'язки об'єкта, які вивчаються для досягнення поставленої мети. У геосистемах предмет часто відображає просторово-часову динаміку, структурні характеристики та функціональні взаємозв'язки компонентів системи. Предмет формулюється більш конкретно, ніж об'єкт, і визначає географічну спрямованість дослідження.

Приклади формулювання предметів у геосистемних дослідженнях: «Просторова диференціація компонентів ландшафтної системи», «Сезонна динаміка водного режиму річки», «Територіальна структура розміщення промислових об'єктів», «Геоекологічний стан урбанізованих територій».

Важливо пам'ятати, що некоректне визначення об'єкта та предмета геосистемного дослідження вважається грубою методологічною помилкою і може негативно вплинути на оцінку кваліфікаційної роботи. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне і часткове: в об'єкті виділяють ту географічну характеристику або територіальний аспект, який стає предметом дослідження. Предмет завжди є вужчим за об'єкт і має чітку геосистемну спрямованість. Саме предмет визначає конкретну тему дослідження та формує фокус роботи.

Мета дослідження – це науковий результат геосистемного характеру, якого необхідно досягти в ході виконання роботи. У геосистемних дослідженнях мета зазвичай пов'язана з виявленням закономірностей функціонування природних та антропогенних компонентів геосистем, аналізом просторової організації та взаємозв'язків у системі ландшафтів, оцінкою стану навколишнього середовища, прогнозуванням змін у геосистемах та розробкою рекомендацій щодо раціонального використання природних ресурсів або охорони довкілля.

Мета повинна бути конкретною (чітко орієнтованою на геосистемний аспект дослідження), досяжною (реальною для виконання у межах кваліфікаційної роботи), вимірною (із можливістю картографічного, статистичного або моделювального обґрунтування) та актуальною (відповідати сучасним науковим і практичним потребам).

Типові формулювання мети у геосистемних дослідженнях:

- «Дослідити просторову структуру та функціональні взаємозв'язки компонентів геосистеми і розробити рекомендації щодо її оптимального управління»;
- «Здійснити комплексну оцінку стану ландшафтної системи та визначити шляхи раціонального використання природних ресурсів»;

- «Проаналізувати просторово-часову динаміку геосистем і спрогнозувати тенденції їхнього розвитку»;
- «Виявити закономірності взаємодії природних і антропогенних компонентів геосистеми та розробити схему зонування території».

Мета геосистемного дослідження безпосередньо пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також із кінцевим результатом та шляхами його досягнення через застосування геосистемних методів. Кінцевий результат передбачає вирішення проблемної ситуації, що виникає через суперечності між існуючим станом геосистеми та вимогами до її оптимального, раціонального або сталого функціонування.

Завдання дослідження – це конкретні науково-дослідні дії геосистемного характеру, спрямовані на досягнення поставленої мети. У геосистемних дослідженнях завдання можуть включати:

- польові дослідження ландшафтних та природно-антропогенних систем;
- картографічний та ГІС-аналіз;
- статистичну та моделювальну обробку даних;
- оцінку стану геосистем та прогнозування їхньої динаміки.

Оптимальна кількість завдань для кваліфікаційної роботи – **4–5**. Завдання визначають логіку викладу основного змісту роботи (розділів і підрозділів) та відображають етапи геосистемного дослідження. Кожне завдання формулюється чітко та лаконічно з урахуванням специфіки дослідження.

Для формулювання завдань використовуються дієслова, що відповідають характеру дослідження:

- **Теоретичні завдання:** дослідити, проаналізувати, систематизувати, узагальнити, обґрунтувати закономірності функціонування геосистем;
- **Прикладні завдання:** оцінити, змодельовати, районувати, картографувати, спрогнозувати, розробити рекомендації щодо управління геосистемами;
- **Польові завдання:** встановити, виявити, виміряти, зафіксувати, порівняти просторові та функціональні характеристики компонентів геосистеми.

Приклад послідовності завдань у геосистемному дослідженні:

1. «Проаналізувати складові та функціональні взаємозв'язки геосистеми досліджуваної території».
2. «Здійснити польові та картографічні дослідження для визначення просторової структури компонентів геосистеми».
3. «Оцінити стан геосистеми та її стійкість до антропогенного та природного впливу».
4. «Спрогнозувати тенденції розвитку геосистеми та розробити рекомендації щодо її раціонального використання та охорони».

Для перевірки коректності компонентів наукового апарату рекомендується застосовувати запитання до роботи:

- **географічне** – чи має дослідження територіальну або просторову спрямованість;
- **логічне** – чи впливає предмет із об'єкта;
- **відповідності** – чи співпадає мета з темою роботи;
- **досяжності** – чи реально виконати завдання в межах доступної території та методів;

структурності – чи відображають завдання логіку дослідження.

Типові помилки у геосистемних дослідженнях, яких необхідно уникати:

- підміна об'єкта геосистемного дослідження загальнонауковим або неконкретним формулюванням;
- відсутність просторово-територіального аспекту в предметі дослідження;
- формулювання мети без урахування специфіки геосистемних процесів і структури;
- постановка завдань, які не потребують застосування методів геоінформаційного аналізу, картографії чи польових досліджень;
- невідповідність масштабу дослідження відведеному часу на виконання кваліфікаційної роботи;
- надмірна загальність розділів або відсутність логічного зв'язку між ними;

- використання застарілих або непридатних даних для оцінки стану геосистем.

Алгоритм роботи з компонентами наукового апарату геосистемного дослідження:

1. **Визначити об'єкт дослідження** – яка геосистема (ландшафтний, природно-суспільний або антропогенний комплекс) досліджується і в якій території.

2. **Сформулювати предмет дослідження** – які структурні елементи, просторові закономірності або функціональні процеси вивчаються в межах об'єкта.

3. **Поставити мету** – якого наукового та практичного результату щодо геосистеми необхідно досягти.

4. **Сформулювати завдання** – які методи геоінформаційного, картографічного, польового чи статистичного аналізу будуть застосовані і в якій послідовності.

5. **Перевірити логічні зв'язки** – чи відповідає предмет об'єкту, мета – темі роботи, а завдання – меті дослідження.

Попередній план роботи – основа для логічної структури кваліфікаційної роботи. Принципи складання плану:

- логічність і послідовність від загального до конкретного;
- відповідність розділів темі та меті дослідження;
- пропорційність обсягу розділів;
- чіткість і конкретність назв розділів та підрозділів.

Структура кваліфікаційної роботи у геосистемних дослідженнях:

1. **Теоретико-методологічний розділ** – аналіз літератури, огляд концепцій геосистем, методологія оцінки та дослідження геосистем.

2. **Характеристика об'єкта дослідження** – опис складових геосистеми, природних, антропогенних та соціально-економічних характеристик території.

3. **Аналіз та власне дослідження** – застосування ГІС-технологій, моделювання, польові та картографічні дослідження, аналіз результатів.

4. **Висновки та рекомендації** – узагальнення результатів, формулювання основних висновків і пропозицій щодо управління геосистемою.

5. **Список джерел та додатки** – карти, таблиці, графіки, допоміжні матеріали.

Особливості планування досліджень:

- Для природничо-геосистемних досліджень: аналіз структури геосистеми, взаємозв'язків компонентів, оцінка стану та динаміки процесів.
- Для соціально-геосистемних досліджень: характеристика населення, економічних і соціальних процесів, оцінка територіальної організації та управління ресурсами.

Тема 3. Пошук й аналіз необхідної наукової літератури

Пошук і аналіз наукової літератури є фундаментальним етапом підготовки кваліфікаційної роботи зі спеціальності «Геосистеми та геризика», оскільки визначає теоретичну основу дослідження та забезпечує його наукову обґрунтованість. Літературний огляд у геосистемних дослідженнях має специфічні особливості: він охоплює як загальногеографічні праці, так і спеціалізовані дослідження з фізичної географії, геоекології, геоматики, гідрології, картографії, просторового моделювання та управління геосистемами, а також територіально орієнтовані публікації.

Якісний аналіз літератури дозволяє студенту-географу:

- зрозуміти сучасний стан вивчення геосистем;
- виявити дискусійні питання та проблемні аспекти;
- знайти методологічні підходи до дослідження геосистем;
- визначити власний науковий внесок у розвиток географічної науки.

Типи наукових джерел у геосистемних дослідженнях:

- Монографії та навчальні посібники – комплексний огляд територій, структурних елементів геосистем та процесів у них;
- Статті в наукових журналах – сучасні результати досліджень, методологічні підходи та дискусійні питання;
- Матеріали конференцій і з'їздів – регіональні та актуальні тенденції розвитку науки про геосистеми;

- Дисертації – деталізовані дослідження конкретних геосистем, джерело методологічних рішень;
- Атласи, карти та довідкові видання – основа для просторового аналізу, моделювання та картографування;
- Статистичні видання та бази даних – джерела демографічних, економічних, природничо-географічних показників;
- Нормативно-правові документи – для прикладних аспектів управління та раціонального використання геосистем.

Джерела пошуку літератури та даних:

- Міжнародні наукові бази даних: Scopus, Web of Science, Google Scholar;
- Національні наукові бази: Наукова періодика України, Index Copernicus;
- Електронні каталоги університетських та наукових бібліотек, репозитарії дисертацій;
- Сайти географічних організацій: Українське географічне товариство (<https://geotov.org.ua/>), Міжнародний географічний союз (<https://igu-online.org/>);
- Спеціалізовані географічні портали з картами та тематичними публікаціями;
- Офіційні сайти статистичних служб (<https://stat.gov.ua/uk>) для доступу до територіальних та галузевих даних.

Стратегії ефективного пошуку літератури:

- Формування переліку ключових слів українською, англійською та іншими мовами, що відображають основні поняття, географічні назви, процеси та явища;
- Використання комбінованого пошуку з операторами AND, OR, NOT для уточнення запитів;
- Систематизація знайдених джерел за тематикою, територією та методологічним підходом;
- Аналіз відповідності джерел сучасним науковим тенденціям у сфері геосистем та геризики.

Змістовий модуль 2. Проведення досліджень та підготовка рукопису

Тема 1. Виклад основного теоретичного матеріалу, методів та матеріалів дослідження

Основна частина кваліфікаційної роботи зі спеціальності «Геосистеми та геризика» є найбільшим за обсягом структурним елементом дослідження і зазвичай містить 3–4 розділи, які розкривають теоретичні засади, методологію та результати власного дослідження.

Перший розділ присвячується теоретико-методологічним основам дослідження. Він включає критичний аналіз існуючих наукових підходів, концепцій і теорій, що стосуються геосистем і процесів у них. У цьому розділі студент демонструє знання сучасного стану геосистемних досліджень, порівнює різні точки зору на проблему, виявляє прогалини у вивченні обраної теми та обґрунтовує актуальність власного дослідження. Важливо не просто переказувати літературу, а критично її осмислювати, порівнювати підходи, формулювати власну позицію та чітко описати методи, матеріали та засоби дослідження.

Другий розділ містить детальну характеристику об'єкта дослідження. Для геосистемних досліджень це може включати:

- опис природних компонентів системи (рельєф, геологія, клімат, гідрографія, ґрунти, рослинний і тваринний світ);
- аналіз антропогенних та соціально-економічних компонентів (розселення, структура господарства, транспортна інфраструктура, землекористування);
- оцінку стану геосистеми та взаємозв'язків її компонентів.

Цей розділ створює повне уявлення про досліджувану геосистему та слугує базою для подальшого аналізу конкретних проблем.

Третій розділ присвячується власному дослідженню. Тут наводяться результати польових спостережень, лабораторних досліджень, статистичного та картографічного аналізу, просторового моделювання та інших застосованих методів. Важливо детально описати методику проведення досліджень, обґрунтувати вибір методів, охарактеризувати використані матеріали та джерела даних. Результати мають бути представлені у вигляді таблиць, графіків, діаграм,

карт та інших ілюстративних матеріалів з відповідними поясненнями та інтерпретацією.

Четвертий розділ, за потребою, містить практичні рекомендації, прогнози або пропозиції щодо вирішення проблеми або оптимізації управління геосистемою. У фізико-географічних дослідженнях це можуть бути рекомендації з раціонального природокористування, охорони довкілля чи мінімізації негативного впливу природних процесів. У соціально-економічних дослідженнях – пропозиції щодо оптимізації територіальної організації, підвищення ефективності господарської діяльності або соціально-економічного розвитку.

Кожен розділ може містити кілька підрозділів, нумерація яких здійснюється за принципом «розділ.номер підрозділу» (наприклад, 2.1, 2.2). Не рекомендується надмірно дробити матеріал, щоб структура залишалася зрозумілою і логічною.

Тема 2. Виклад результатів дослідження

Виклад результатів дослідження становить основний зміст кваліфікаційної роботи з ОП «Геосистеми та геризика». Він зазвичай висвітлюється у другому–четвертому розділах роботи загальним обсягом 30–50 сторінок і демонструє здатність здобувача самостійно проводити наукове дослідження, аналізувати зібрані дані, виявляти закономірності в геосистемах і формулювати обґрунтовані висновки.

Результати мають викладатися логічно та послідовно, відповідно до структури роботи та виконання кожного із поставлених завдань. Кожен підрозділ починається з формулювання конкретного завдання, опису методики його розв’язання, наведення фактичних даних у вигляді таблиць, графіків, карт та аналізу цих даних із виявленням закономірностей, тенденцій і особливостей. Після цього формулюються проміжні висновки.

Текст повинен бути науковим, чітким і зрозумілим, із використанням специфічної термінології геосистем та геризики. Не слід просто переказувати джерела — необхідно здійснювати критичний аналіз даних. Кожне твердження має бути підкріплене фактичними даними, результатами власних досліджень або

посиланнями на джерела. Кількісні показники обов'язково зазначаються з одиницями вимірювання та періодом, до якого вони належать.

Ілюстративний матеріал власного виконання є обов'язковим. Карти будуються самостійно із використанням ГІС на основі зібраних даних; графіки та діаграми — на основі власних розрахунків чи систематизації статистичних даних з посиланням на джерела; таблиці мають містити оброблену інформацію, результати порівнянь і аналізу. Фотоматеріали повинні бути зроблені під час польових досліджень із географічною прив'язкою та детальними підписами. Якщо використовуються запозичені матеріали, обов'язкове посилання на джерело.

Наукова новизна демонструється через:

- отримання нових даних про геосистему або об'єкт дослідження;
- застосування нових методів або адаптацію існуючих методик до специфіки досліджуваної системи;
- виявлення раніше невідомих закономірностей або тенденцій;
- розробку авторських класифікацій, типологій або районувань;
- побудову оригінальних картографічних моделей.

Другий розділ зазвичай має аналітичний характер і містить характеристику об'єкта дослідження, аналіз його сучасного стану та оцінку окремих компонентів геосистеми. Третій розділ може містити результати аналізу, інтегральні оцінки, типології, районування, прогнози розвитку та практичні рекомендації. Співвідношення та наповнення розділів узгоджуються зі специфікою теми і керівником дослідження.

Кожен розділ завершується висновками обсягом 1–2 сторінки, які узагальнюють основні результати, відповідають на питання завдань та підводять до наступного розділу або загальних висновків. Висновки формулюються конкретно, стисло, з кількісними показниками, якщо це можливо.

Здобувач має продемонструвати вміння працювати з великими обсягами інформації, систематизувати та узагальнювати дані, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формулювати власні судження на основі аналізу фактичного матеріалу. Вкрай важливим є дотримання академічної доброчесності через коректне

цитування джерел, уникнення плагіату та чесне представлення результатів без фальсифікації.

Тема 3. Підготовка висновків і рекомендацій до кожного розділу та загальних висновки

Формулювання висновків забезпечує логічне завершення кожного етапу дослідження та узагальнення отриманих результатів. Висновки виконують двоєдину функцію: вони підсумовують зміст окремих розділів і створюють основу для формулювання загальних висновків всієї роботи.

Наприкінці кожного розділу обов'язково формують висновки, які стисло відображають наукові й практичні результати, отримані в межах конкретного етапу дослідження. Вони повинні містити найважливіші положення, встановлені закономірності, виявлені особливості або результати аналізу, бути чіткими, конкретними та безпосередньо впливати з матеріалу розділу. Не слід повторювати весь зміст розділу, а лише виділити суттєві моменти, що мають значення для загального ходу дослідження.

- Висновки до першого розділу (теоретико-методологічні основи) узагальнюють результати аналізу наукової літератури, охарактеризують сучасний стан проблеми, сформулюють теоретичні положення, на яких базується дослідження, та обґрунтують вибір методики. Важливо зазначити прогалини в існуючих дослідженнях і підкреслити актуальність власної роботи.

- Висновки до другого розділу (характеристика об'єкта дослідження) підсумовують особливості території або явища, виділяють специфічні риси, що відрізняють об'єкт від аналогічних, та створюють передумови для розуміння досліджуваної проблеми. Для фізико-географічних робіт це — характеристика природних умов та їх вплив на формування геосистем, для соціально-економічних — особливості територіальної організації господарства та соціальних процесів.

- Висновки до третього розділу (результати власного дослідження) мають найбільше значення з точки зору наукової новизни. Тут формуються конкретні результати аналізу, встановлені закономірності, виявлені тенденції розвитку, кількісні та якісні характеристики досліджуваних процесів чи явищ.

Необхідно інтерпретувати отримані результати, пояснювати їх причини та можливі наслідки для розвитку геосистем.

- Висновки до четвертого розділу (практичні рекомендації, якщо передбачено) узагальнюють запропоновані заходи, обґрунтовують їх доцільність та ефективність, вказують на можливості практичного застосування результатів дослідження. Рекомендації повинні бути конкретними, реалістичними та базуватися на даних проведеного дослідження.

Загальні висновки становлять окремий розділ обсягом 2–3 сторінки і відображають основні результати всього дослідження. Вони повинні відповідати поставленим завданням і демонструвати ступінь досягнення мети роботи. Кожне завдання знаходитиме відображення у відповідному висновку.

У загальних висновках не повторюють висновки окремих розділів, а узагальнюють ключові результати, показують їх взаємозв'язок і значення для розвитку геосистеми та геризики, а також для практичного вирішення відповідних завдань. Важливо підкреслити наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів і можливості подальшого розвитку дослідження.

Висновки повинні бути написані чітко, зрозуміло і логічно, без надмірного використання спеціальної термінології, доступні для сприйняття не лише фахівцями. Кожне твердження має бути обґрунтоване та впливати з матеріалу основної частини роботи. Недопустимим є формулювання висновків, що не мають достатньої аргументації.

Тема 4. Оформлення роботи, списку використаних джерел та додатків

Основні вимоги до кваліфікаційної роботи

Обсяг роботи складає 40–60 сторінок друкованого тексту (без додатків і списку джерел).

Наочність формують таблиці, схеми, графіки, діаграми, карти, фото-матеріали (за необхідності). Всі ілюстрації повинні мати підписи та нумерацію відповідно до розділу (наприклад, Рис. 2.1., Таблиця 3.2.).

Список використаних джерел має бути не менше 20 джерел. Оформлюється за стандартом ДСТУ 8302:2015 або АРА. Посилання у тексті: при ДСТУ – в

квадратних дужках [20, с. 46]. Електронні джерела включаються до списку використаних джерел.

Аркуші роботи оформлюють на папері формату **A4**, книжкової орієнтації. Поля сторінки: ліве — **25 мм**, верхнє і нижнє — **20 мм**, праве — **10 мм**. Основний текст друкують шрифтом **Times New Roman**, кегль **14**, міжрядковий інтервал — **1,5**. Текст вирівнюють по ширині, заголовки — по центру. Абзацний відступ становить **1,25 см**.

Наукова робота починається з **титульної сторінки** (Додаток А), яка включається до загальної нумерації сторінок, але номер сторінки на ній не проставляється. Подальшу нумерацію сторінок здійснюють арабськими цифрами у правому нижньому куті аркуша. Після титульної сторінки послідовно подаються: **анотація** (українською та англійською мовами з ключовими словами) (Додаток Б), **зміст** (Додаток В), **вступ**, **розділи основної частини**, **висновки**, **список використаних джерел**, **додатки**. Усі структурні елементи починаються з нової сторінки.

Основна частина роботи поділяється на розділи та підрозділи. Слово «**РОЗДІЛ**» друкують великими літерами, після номера розділу крапку не ставлять, а назву розділу подають з нового рядка. Підрозділи нумерують у межах відповідного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу та порядкового номера підрозділу, між якими ставиться крапка (наприклад, **2.3**). У тому самому рядку подається заголовок підрозділу, який друкують з абзацу малими літерами (крім першої великої), без крапки в кінці. Підрозділи відокремлюють одним порожнім рядком.

Таблиці в тексті роботи підписують зверху з вирівнюванням по правому краю. Нумерація таблиць здійснюється в межах розділу (наприклад, **таблиця 2.1**). Назву таблиці подають у наступному рядку після номера. Якщо таблиця переноситься на наступну сторінку, зазначають «**Продовження табл. ...**». Рисунки, схеми, графіки та діаграми позначають словом «**Рис.**» і нумерують послідовно в межах розділу (наприклад, **Рис. 1.2**), після чого подають назву ілюстрації.

Додатки оформлюють як продовження роботи на її кінцевих сторінках у порядку згадування в тексті. Кожен додаток починається з нової сторінки та позначається великою літерою української абетки (крім Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь), наприклад: **Додаток А, Додаток Б**. Один додаток оформлюють як **Додаток А**. Додатки не враховуються до загального обсягу роботи.

Виклад матеріалу курсової роботи повинен відповідати вимогам **наукового стилю**, бути логічним, послідовним і аргументованим. Оформлення титульної сторінки здійснюється відповідно до зразка, наведеного у Додатку А.

Змістовий модуль 3. Підготовка до захисту кваліфікаційної роботи

Тема1. Підготовка доповіді за результатами кваліфікаційної роботи

Процедура захисту кваліфікаційної роботи включає доповідь студента щодо змісту роботи; його відповіді на запитання викладачів кафедри та інших осіб, присутніх на захисті; оголошення висновку наукового керівника. Для розкриття змісту випускної кваліфікаційної роботи студенту надається до 15-ти хвилин. Після доповіді випускник відповідає на питання членів Екзаменаційної комісії. Запитання можуть стосуватися теми виконаної роботи і носити загальний характер – у межах дисциплін спеціальності й спеціалізації, які вивчалися студентом в університеті. З дозволу Голови Екзаменаційної комісії запитання можуть задавати усі присутні на захисті. Після відповідей на питання заслуховуються або зачитуються відгуки наукового керівника та рецензента. Завершується захист відповіддю випускника на висловлені у відгуках зауваження.

У доповіді формулюється актуальність теми, мета і завдання роботи, визначаються об'єкт дослідження, розкривається теоретичне та практичне значення результатів роботи, стисло подається зміст розділів бакалаврської роботи. Особлива увага приділяється підсумковим результатам роботи. Закінчується доповідь заключною частиною, яка будується за текстом висновку. Доповідь має бути проілюстрована презентацією.

Тема 2. Підготовка презентації за результатами кваліфікаційної роботи

Презентація до кваліфікаційної роботи є унаочненням та засобом поширення результатів дослідження на захисті. При підготовці презентації необхідно

дотримуватись таких рекомендацій:

1. **Кількість і зміст слайдів** повинні відповідати змісту дипломної роботи й тривалості виступу. Кількість слайдів визначається регламентом виступу, що не перевищує 10 хвилин та 5 хвилин на запитання. Для 10-хвилинного виступу готується не більше 15 слайдів.

2. **Інформація на слайдах повинна добре читатися.** Уникайте великої кількості тексту, важко оформлених слайдів і занадто дрібного або занадто великого шрифту. Обмежте кількість використовуваних шрифтів, стилів фону, і графічних тем у слайд-шоу. У тезисах мають бути посилання на джерела використаної інформації, зокрема і на світлини і графічний матеріал, якщо це не авторський. Посилання виставляються у круглих дужках із зазначенням автора і року публікації, що потім повинні бути відображені у списку джерел, оформлених відповідно до стандартних вимог.

3. **Колірне оформлення презентації.** Оптимальне для електронної презентації – світле тло слайдів і темний колір тексту. Проте не рекомендується використовувати для оформлення тексту і тлу подібні кольори. Рекомендовано використовувати одну колірну схему для всієї презентації.

4. **Розмір і тип шрифту.** Розмір шрифту, прийнятний для читання на екрані, автоматично задається шаблоном презентацій, тому варто розмішувати на слайді такий обсяг тексту, який би не призводив до автоматичного зменшення розміру шрифту. Рекомендується 18, 24 та 32 розміри шрифту. Краще сприймаються шрифти без зарубок (такі як, наприклад, Tahoma, Verdana, Arial). Уникайте використання або виключіть червоні кольори шрифту взагалі та WordArt. Не використовуйте для шрифту ефекти тіні.

5. **Обсяг і структурування інформації на слайді.** Текст презентації не повинен бути конспектом для доповідача. Для кирилиці рекомендують оптимальна кількість рядків на слайді – від 5 до 9. Пункти переліків повинні бути сформульовані короткими фразами; максимум – два рядки на фразу, оптимально – один рядок. Списки на слайдах не повинні включати більше 5-7 елементів. Якщо елементів списку все-таки більше, їх краще розташувати у два стовпчики. У таблицях не повинно бути більше 4 рядків і 4 стовпців. Гістограми не повинні

включати більше 4 категорій, а організаційні діаграми – більше 5 елементів. Всі слайди повинні бути пронумеровані, це полегшує пошук необхідного слайду в презентації.

Методи навчання

- *Словесні методи*: консультації (індивідуальні, групові) з науковим керівником, пояснювально-ілюстративні бесіди щодо вибору теми та формулювання наукового апарату, інструктаж з оформлення наукових робіт відповідно до стандартів, обговорення на наукових семінарах кафедри, репетиції доповіді, попередній захист на кафедрі з обговоренням, спільні наукові семінари студентів.

- *Практичні методи*: Аналіз наукових публікацій та монографій, робота з електронними базами даних (Scopus, Web of Science, Google Scholar), польові дослідження та експедиційна робота, камеральна обробка зібраних матеріалів, лабораторні дослідження (грунтові, водні, геоботанічні аналізи), картографічний метод, статистична обробка даних, ГІС-моделювання (QGIS, ArcGIS), математико-статистичне моделювання (R), тренінги з публічних виступів, майстер-класи з підготовки презентацій.

- *Дослідницькі методи*: Проблемно-пошуковий метод при виборі теми; метод наукового аналізу та синтезу при формулюванні наукового апарату, SWOT-аналіз обраної теми, порівняльно-географічний аналіз, системний аналіз географічних об'єктів та процесів.

- *Метод проєктів*: розробка власної методики дослідження, створення авторських картографічних моделей, проєктування рекомендацій та пропозицій.

- *Метод кейсів*: аналіз успішних кваліфікаційних робіт попередніх років, розбір типових помилок у дослідженнях

Система контролю та оцінювання

Форми контролю

Форми поточного контролю: анотований список літератури, оглядова таблиця із систематизацією підходів різних авторів, усне індивідуальне опитування із знання ключових досліджень у обраній галузі, перевірка розділів роботи, висновків, списку літератури та картографічних матеріалів, перевірка на плагіат, попередній захист на кафедрі.

Формою підсумкового контролю кваліфікаційної роботи є її публічний захист. Оцінювання результатів захисту випускних кваліфікаційних робіт здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в університеті системою контролю знань (за національною (4-бальною) шкалою, 100-бальною університетською та шкалою ЄКТС). При визначенні оцінки випускної кваліфікаційної роботи береться до уваги рівень теоретичної, наукової та практичної підготовки студентів та перевіряється набуття програмних результатів та компетентностей передбачених за освітньою програмою.

Перед захистом науковий керівник готує висновок (відгук) наукового керівника кваліфікаційної роботи, де зазначається: актуальність теми; ступінь

самостійності у виконанні роботи; уміння використовувати джерела інформації, зокрема наукову літературу, ступінь володіння методами дослідження; повнота і якість розроблення теми, завершеність роботи; логічність, послідовність, аргументованість, літературна грамотність викладення матеріалу; висновок про те, якою мірою робота відповідає вимогам, що висуваються до такого типу робіт; характеристика діяльності випускника під час виконання бакалаврської роботи.

Загальними підставами для недопущення здобувача до захисту бакалаврської роботи є:

- систематичне відхилення від календарного графіка виконання бакалаврських робіт;
- невідповідність роботи вимогам, встановленим цими методичними рекомендаціями;
- відсутність у роботі самостійного дослідження студента;
- наявність плагіату.

Захист кваліфікаційної роботи для осіб, які здобувають ступінь бакалавра, відбувається на засіданні екзаменаційної комісії, до роботи якої, відповідно до Положення про порядок створення та роботи екзаменаційної комісії в Університеті, можуть бути залучені зовнішні стейкхолдери (роботодавці, фахівці галузі, представники інших ЗВО). Науково-педагогічні працівники, які рецензували кваліфікаційні роботи, за можливості, можуть бути присутні під час їх захисту.

Обговорення результатів захисту здійснюється колегіально. Після проведення публічного захисту члени ЕК колективно обговорюють результати та спільно приймають рішення про оцінку кваліфікаційної роботи шляхом виведення пересічного значення оцінок, при цьому враховується і оцінка рецензента.

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою, де враховуються результати поточного та підсумкового контролю.

За виконання кваліфікаційної роботи здобувач може отримати максимум 60 балів, за публічний захист кваліфікаційної роботи – 40 балів.

Після захисту кваліфікаційна робота розміщується в репозитарії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича для відкритого доступу.

Критерії та засоби оцінювання результатів навчання

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (самостійна робота)									Кількість балів (захист)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				Змістовий модуль 3			
Тема1	Тема 2	Тема 3	Тема 1	Тема. 2.	Тема 3.	Тема 4.	Тема1	Тема 2.	40	100
6	6	6	7	7	7	7	7	7		

Критерії

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
-------------------------------	-----------------------

	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	«Відмінно»
Добре	B (80-89)	«Дуже добре»
	C (70-79)	«Добре»
Задовільно	D (60-69)	«Задовільно»
	E (50-59)	«Достатньо»
Незадовільно	FX (35-49)	(«Незадовільно») з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(«Незадовільно») з обов'язковим самостійним опрацюванням освітнього компонента до перескладання

Розширене обґрунтування критеріїв оцінювання кваліфікаційної роботи

A (90-100 балів) – ВІДМІННО. Тема роботи є оригінальною, актуальною та має практичне значення для спеціальності «Географія». Актуальність обґрунтована на основі аналізу сучасного стану проблеми з посиланням на останні наукові дослідження. Наукова та практична значущість роботи чітко визначена. Об'єкт і предмет дослідження сформульовані коректно, а мета – конкретна, досяжна та повністю відповідає темі. Завдання логічно структуровані і повністю розкривають шляхи досягнення мети. План роботи детальний, збалансований і послідовний. Використано понад 50 джерел. Теоретична база представлена системно, із залученням класичних і сучасних концепцій. Методи дослідження відповідають поставленим завданням.

Застосовано комплекс сучасних методів, включно з ГІС-технологіями, статистичним моделюванням та польовими дослідженнями. Результати власного дослідження викладені повно і системно. Наукова новизна роботи визначена на факультетському/університетському рівні. Отримані результати ілюстровані якісними авторськими картами, графіками, діаграмами та таблицями. Висновки логічно структуровані, відповідають завданням дослідження та підкріплені фактичним матеріалом. Рекомендації мають практичну цінність і можуть бути впроваджені.

Список літератури оформлений відповідно до ДСТУ 8302:2015 або АРА. Додатки інформативні та логічно пов'язані з основним текстом. Робота виконана без граматичних, орфографічних та синтаксичних помилок. Доповідь логічна, чітка, повністю розкриває суть дослідження, триває 7–10 хвилин, з акцентом на наукових результатах та практичному значенні роботи. Презентація професійно оформлена, містить 12–15 слайдів, візуалізація підтримує доповідь, не дублюючи текст. Відповіді на запитання повні, аргументовані і демонструють глибоке розуміння теми.

B (80-89 балів) – ДУЖЕ ДОБРЕ. Тема роботи є актуальною, обґрунтування достатнє, хоча потребує більш глибокого розкриття. Науковий апарат сформульований правильно з незначними неточностями. Використано 40–49 джерел. Теоретична частина висвітлена повно, методологія обґрунтована. Аналіз попередніх досліджень достатній, проте не повний. Застосовано моделювання, результати якого потребують детальнішої інтерпретації. Власні результати

досліджень представлені, є елементи наукової новизни. Ілюстративний матеріал якісний, проте містить незначні неточності. Висновки логічні, але деякі з них недостатньо аргументовані.

В роботі виявлено окремі граматичні та орфографічні помилки, проте загальне оформлення відповідає стандартам. Доповідь логічна та зрозуміла, презентація інформативна, хоча потребує більш чіткої структури. Більшість відповідей на запитання правильні, однак окремі з них не є повністю переконливими.

С (70-79 балів) – ДОБРЕ. Актуальність теми обґрунтована, але подана стандартно та без поглибленого розкриття. Науковий апарат визначений, проте у формулюваннях спостерігаються неточності. Використано 30–39 джерел. Огляд літератури носить описовий характер і не містить глибокого аналізу. Теоретична частина висвітлена задовільно, проте фрагментарно. Методика дослідження обґрунтована недостатньо, моделювання застосоване обмежено або відсутнє.

Власні дослідження представлені, але їх обсяг є недостатнім. Висновки частково не відповідають поставленим завданням і недостатньо аргументовані. Ілюстративний матеріал присутній, але виконаний на середньому рівні. В роботі помітні помилки в оформленні та мовленні. Доповідь зрозуміла, проте неповна — не всі ключові аспекти висвітлені. Презентація проста, візуальні можливості використані недостатньо. Відповіді на запитання частково правильні, але не завжди аргументовані.

Д (60-69 балів) – ЗАДОВІЛЬНО. Актуальність теми висвітлена поверхово та без достатнього обґрунтування. Науковий апарат сформульований нечітко, при цьому не всі завдання відповідають поставленій меті. Використано менше 30 джерел; огляд літератури носить формальний характер. Теоретична частина неповна, відсутня системність у викладі. Методологічна база слабка, методи дослідження не обґрунтовані. Моделювання відсутнє або застосоване некоректно.

Власні дослідження представлені фрагментарно або зовсім відсутні. Висновки не аргументовані та частково не відповідають завданням. Ілюстративний матеріал виконаний на низькому рівні, містить значні помилки. Робота має численні недоліки в оформленні, мові та структурі. Доповідь неповна та слабо структурована, презентація примітивна або недостатньо інформативна. Відповіді на запитання невичерпні або відсутні, студент не демонструє вміння вести наукову дискусію.

Е (50-59 балів) – ДОСТАТНЬО. Актуальність теми не доведена належним чином. Науковий апарат містить значні помилки. Огляд літератури є мінімальним (менше 20 джерел) і застарілим. Теоретична частина слабо розроблена, методика дослідження відсутня. Власні дослідження не проведені або їх результати не мають значущості. Висновки не відповідають поставленим завданням. Ілюстративний матеріал низької якості або зовсім відсутній. Присутні грубі помилки в оформленні тексту. Доповідь незрозуміла, не висвітлює суті роботи. Презентація відсутня або виконана неякісно. Студент не здатний дати аргументовані відповіді на запитання і не демонструє розуміння виконаного дослідження.

ФХ (35-49 балів) – НЕЗАДОВІЛЬНО (з можливістю повторного захисту). Мета і завдання роботи не розкриті. Присутні концептуальні та фактичні помилки.

Використано мінімальну кількість літератури (менше 15 джерел). Власні дослідження відсутні. Висновки або не відповідають завданням, або зовсім відсутні. У тексті наявна велика кількість технічних і оформлювальних помилок. Картографічне забезпечення відсутнє або містить грубі помилки. Доповідь не підготовлена, мультимедійні засоби не застосовані. Відповіді на запитання відсутні або некомпетентні. Студент демонструє повне нерозуміння виконаної роботи. Робота потребує суттєвого доопрацювання за всіма змістовими компонентами.

F (0-34 бали) – НЕЗАДОВІЛЬНО (з обов'язковим самостійним опрацюванням освітнього компоненту до перескладання). Робота не відповідає жодним вимогам кваліфікаційної роботи. Наявний плагіат або академічна недоброчесність. Робота не виконана або виконана не самостійно. Студент відмовляється від захисту або не з'являється на захист без вагомої причини.

.Зарахування результатів неформальної освіти

Відповідно до «Порядок визнання у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (протокол №16 від 25 листопада 2024 року)» (<https://www.chnu.edu.ua/media/4g5fzssb/poriadok-vyznannia-rezultativ-navchannia-zdobutykh-shliakhom-neformalnoi-ta-abo-informalnoi-osvity.pdf>) допускається зарахування навчальних елементів, а також отримання додаткових балів за результатами неформальної освіти:

У рамках підготовки та захисту кваліфікаційних робіт перезарахування окремої теми чи модуля можливе через участь у наукових конференціях, підготовці наукової статті та/чи підготовці студентських наукових робіт на конкурс.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова (основна)

1. Гродзинський, М. Д. (2005). Пізнання ландшафту: місце і простір: Монографія (Т. 2). ВПЦ «Київський університет».
2. Дашенко, Н. (2015). Науковий текст: оформлення й редагування: навчальний посібник.
3. Пашенко, В. М. (2000). *Землезнання. Кн. Перша. Методологія природничо-географічних наук*. Б.в.
4. Петлін, В. М. (2009). *Методологія та методика експериментальних ландшафтознавчих досліджень*. Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка.
5. Петлін, В. М. (2011). Системна природнича географія. Львів: ВЦ ЛНУ Імені Івана Франка.
6. Терещук, Г. В., Алексієвець, М. М., & Алексієвець, Л. М. (2012). *Основи наукових досліджень: теорія та методика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. України* (Ю. І. Макар, Наук. ред.). Вектор.
7. Топчієв О. Г.Т. (2005). *Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика: Навчальний посібник*. Астропринт.
8. Топчієв, О. Г., Мальчікова, Д. С., Пилипенко, І. О., & Яворська, В. В. (2019). *Методологічні засади географії: підручник*. Одеськ. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова.

9. Цехмістрова, Г. С. (2004). *Основи наукових досліджень: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.* Слово.
10. Шліхта І. (2016). *Основи академічного письма: Методичні рекомендації та програма курсу.* Київ.

Допоміжна

1. Артюхов, А. Є., & Фініков, Т. В. (Ред.). (2016). *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету.* Таксон.
2. Гужва О. (2016). Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для «чайників». Режим доступу: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf
3. Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (2023). URL: <https://www.chnu.edu.ua/media/jxdfs0zb/etychnyi-kodeks-chernivetsko-ho-natsionalno-ho-universytetu.pdf>
4. Колесников, О. В. (2011). *Основи наукових досліджень: навч. посіб. (2-ге вид.).* Центр учбової літератури.
5. Конверський, А. Є. (Ред.). (2010). *Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів.* Центр учбової літератури.
6. Крушельницька, О. В. (2006). *Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник для вищих навч. закл.* Кондор.
7. *Плагіат у студентських роботах: методи виявлення та запобігання: метод. посіб.*(2013). За ред. Н.В. Стукало. ДНУ імені Олеся Гончара.
8. *Положення про виявлення та запобігання плагіату у Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича* (2023). URL: <https://www.chnu.edu.ua/media/n5nbzwwgb/polozhennia-chnu-pro-plahiat-2023plusdodatky-31102023.pdf>
9. Чорненький, Я. Я., Чорненька, Н. В., & Рибак, С. Б. (2006). *Основи наукових досліджень. Організація самостійної та наукової роботи студента: навч. посіб. для студ. вузів.* ВД «Професіонал».
10. Шейко, В. М., & Кушнарєнко, Н. М. (2004). *Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник* (4-те вид.). Знання.
11. Bretag, T. (Ed.). (2023). *Handbook of Academic Integrity.* Springer International Publishing. doi [10.1007/978-981-287-098-8](https://doi.org/10.1007/978-981-287-098-8)
12. International Center for Academic Integrity [ICAI]. (2021). *The Fundamental Values of Academic Integrity.* (3rd ed.). www.academicintegrity.org/the-fundamental-values-of-academic-integrity
13. Rettinger, D. A., Bertram Gallant, T. (2022). *Cheating Academic Integrity: Lessons from 30 Years of Research.* Wiley.

Інформаційні ресурси

1. Репозитарій Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. <https://archer.chnu.edu.ua/>
2. Публікації колективу кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії. <https://terra.chnu.edu.ua/category/publikacziyi/>.
3. Публікації колективу кафедри географії України та регіоналістики <https://geoukr.chnu.edu.ua/diialnist/publikatsii/>
4. Публікації колективу кафедри економічної географії та екологічного

- менеджменту <https://ecogeo.chnu.edu.ua/nauka/publikatsii/>
5. База публікацій Scopus. <https://www.scopus.com/search>
 6. База публікацій Google Академія. <https://scholar.google.com/>
 7. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>

Політика академічної доброчесності

Дотримання академічної доброчесності при написанні та захисті кваліфікаційної роботи в Чернівецькому національному університеті імені Ю. Федьковича регламентується такими нормативними документами:

1. Правила академічної доброчесності <https://www.chnu.edu.ua/media/fdud03f4/pravy-la-akademichnoi-dobrochesnosti.pdf> (від 28 листопада 2016, протокол № 12)
2. Етичний кодекс <https://www.chnu.edu.ua/media/bkyl5klw/etychnyi-kodeks-chernivetskoho-natsionalnoho-universytetu.pdf> (від 29 травня 2023, протокол № 5)
3. Положення про виявлення та запобігання академічному плагіату у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича <https://www.chnu.edu.ua/media/hkzbr1b2/polozhennia-pro-vyiavlennia-ta-zapobihannia-akademichnomu-plahiatu-u-chnu-2025.pdf> (від 02 вересня 2024, протокол № 12)
4. Політика використання штучного інтелекту в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича <https://www.chnu.edu.ua/media/ni4ptvsk/polityka-vykorystannia-shtuchnoho-intelektu-chnu.pdf> (від 29 серпня 2025 протокол № 11).

Завершені кваліфікаційні роботи обов'язково перевіряються на плагіат для виявлення збігів, схожості та ідентичності з уже опублікованими матеріалами. Текст роботи вважається оригінальним, якщо показник оригінальності становить 70% і більше, і в такому випадку жодних додаткових заходів щодо запобігання неправомірним запозиченням не потрібно. Рівень оригінальності від 50% до 70% оцінюється як задовільний, проте при цьому слід перевірити наявність коректних посилань на першоджерела, оскільки можуть бути виявлені окремі ознаки академічного плагіату. Рішення про направлення роботи на доопрацювання ухвалюється на засіданні випускової кафедри. Роботи з показником оригінальності від 35% до 50% мають ознаки плагіату, але після доопрацювання та повторної перевірки їх можна допустити до захисту. Якщо рівень оригінальності тексту менше 35%, матеріал до розгляду не приймається, оскільки такий показник вважається неприйнятним.

Політика щодо термінів виконання робіт та перескладання	Роботи, які здані пізніше встановлених поточних термінів виконання робіт без поважних причин, не оцінюються.
Політика академічного плагіату, фальсифікації і фабрикації	Кваліфікаційні роботи мають відповідати вимогам, які визначені Положенням про запобігання академічному плагіату у Чернівецькому національному

	університеті імені Юрія Федьковича та враховувати Політику використання штучного інтелекту в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича
--	--

ДОДАТКИ

Додаток А

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет
Кафедра фізичної географії, геоморфології та
палеогеографії**

Зміни клімату в Українських Карпатах

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти - перший

(бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу, 406 групи,
ОП Геосистеми та георизики

Сопівник Наталія Яківна

Керівник:

к. геогр. наук, доц. **Кіндрачук
Олена Іванівна.**

*До захисту
допущено на
засіданні кафедри
протокол № від
Зав. кафедрою*

*2025 р.
проф. Рідуш Б. Т.*

Чернівці - 2025

Додаток Б

Анотація

(українською мовою до 700 знаків)

Ключові слова:

Анотація

(іноземною мовою до 700 знаків)

Ключові слова:

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Наталія СОПІВНИК
(підпис)

Додаток В

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
1.1	6
1.2	15
1.3	24
Висновки до 1-го розділу	39
РОЗДІЛ	41
2.1	41
2.2	59
2.3	68
Висновки до 2-го розділу	85
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	97

Додаток Г

Приклади оформлення списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015

«Інформація та документація. Бібліографічне посилання.

Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40)

Тип джерела	Приклад оформлення
	Книги
Один автор	Денисик Г. І. Лісополе України. Вінниця : Тезис, 2001. 284 с.
Два автора	Киналь О., Крогулець Е. Гідрокліматичні особливості зволоження територій. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2009. 108 с.
Три автори	Киналь О., Крогулець Е., Грузинський Т. Моделювання природних систем. Агрокліматичні властивості території Чернівецької області в аспекті регіональних змін клімату на початку ХХІ століття. Варшава ; Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2011. Т. 1. 156 с.
Чотири автори	Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Укראгропромпродуктивність, 2006. 106 с.
П'ять і більше авторів	Екологія : навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003. 174 с.

Колективний автор	Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.
Багатомне видання	Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть : у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ : Логос, 2001. Т. 2. 636 с.
За редакцією	Клімат України / за ред. В. М. Ліпінського. Київ : Вид-во Раєвського, 2003. 343 с. Літня польова ґрунтознавчо-біогеографічна практика: навчально-методичний посібник / за ред. Аріон О.В., Удовиченко В.В. К.: Видавничо поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 176 с.
Автор і перекладач	Брігхем С. В. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ : Молодь, 1997. 998 с.
	Частина видання
Розділ книги	Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. <i>Основи аграрного підприємництва</i> / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5–15.

Тези доповідей, матеріали конференцій	<p>Рідуш Б., Божук Т. Карстово-спелеологічні екскурсії у Заставнянському карстовому районі (Північна Буковина). <i>Геотуризм: практика і досвід</i>. М-ли ІІІ міжнар. наук.-практ. конф. (26-28 квіт. 2018, Львів). Львів: Каменяр, 2018. С. 117-120.</p> <p>Горда Л., Поп'юк Я., Рідуш Б. Низькі тераси Дністра в районі стоянки Дорошівці 3. <i>Культурний ландшафт як географічний феномен: Матеріали Міжнар. наук. конф. (23-25 вересня, 2021)</i>. Чернівці, 2021. С. 64-66.</p>
---------------------------------------	---

Статті з періодичних видань	<p>Андрейчук В.М., Гембіца П., Коржик В.П., Рідуш Б.Т. Палеогеографічні дослідження голоценового алювію в Багненській долині (Буковинське Передкарпаття, Чернівецька область). <i>Науковий вісник Чернівецького університету</i>: Вип. 616: Географія. Чернівці: Рута, 2012. С. 5-11.</p> <p>Масловська Л. Ц., Савчук В. А. Оцінка результативності і ефективності виробництва органічної агропродовольчої продукції. <i>Агросвіт</i>. 2016. № 6. С. 23–28.</p> <p>Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. <i>Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis</i>. 2017. Vol. 65, №. 1. P. 259–271.</p>
-----------------------------	--

Електронні ресурси

Книги	<p>Fletcher W. J., Sánchez Goñi M. F., Naughton F., Seppä H. Synthesis and perspectives: drivers, rhythms, and spatial patterns of Holocene climate change. <i>European Glacial Landscapes</i> / eds. D. Palacios, P. D. Hughes, V. Jomelli, L. M. Tanarro. Amsterdam: Elsevier, 2024. P. 127–146. URL: https://doi.org/10.1016/B978-0-323-99712-6.00026-X. (дата звернення: 10.11. 2023).</p>
-------	---

Законодавчі документи	<p>Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18 (дата звернення: 02.11.2017)</p> <p>Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822 (дата звернення: 13.10.2017).</p>
-----------------------	---

Періодичні видання	<p>Ortega P., Lehner F., Swingedouw D., Masson-Delmotte V., Raible C. C., Casado M., Yiou P. A model-tested North Atlantic Oscillation reconstruction for the past millennium. <i>Nature</i>. 2015. Vol. 523, no. 7558. P. 71–74. URL: https://doi.org/10.1038/nature14518. (дата звернення: 12.10.2017).</p> <p>Neave H. Deming's 14 Points for Management: Framework for Success. <i>Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)</i>. 2012. Vol. 36, № 5. P. 561–570. URL: http://www2.fiu.edu/~revellk/pad3003/Neave.pdf (Last accessed: 02.11.2017).</p> <p>Colletta L. Political Satire and Postmodern Irony in the Age of Stephen Colbert and Jon Stewart. <i>Journal of Popular Culture</i>. 2009. Vol. 42, № 5. P. 856–874. DOI: 10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x.</p>
--------------------	---

Сторінки з веб-сайтів	Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? <i>Екологія життя</i> : веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua (дата звернення: 12.10.2017).
	Інші документи
Законодавчі і нормативні документи (інструкції, накази)	<p>Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с.</p> <p>Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2164. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017.</p> <p>Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : затв. наказом М-ва фінансів України від 20 квіт. 2015 р. № 449. <i>Все про бухгалтерський облік</i>. 2015. № 51. С. 21–42.</p> <p>Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних : наказ М-ва освіти і науки України від 2 серп. 2017 р. № 1110. <i>Вища школа</i>. 2017. № 7. С. 106–107</p>
Стандарти	ДСТУ ISO 9001: 2001. Системи управління якістю. [Чинний від 2001-06-27]. Київ, 2001. 24 с. (Інформація та документація).
Патенти	Комбайн рослинозбиральний універсальний : пат. 77937 Україна : МПК А01D 41/02, А01D 41/04, А01D 45/02. № а 2011 09738 ; заявл. 05.08.2011 ; опубл. 11.03.2013, Бюл. № 5.
Дисертації, автореферати дисертацій	<p>Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : дис. ... д-ра с.-г. наук : 03.00.16 / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир, 2011. 392 с.</p> <p>Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук : 03.00.16. Житомир, 2011. 40 с.</p>
Препринти	Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).

Додаток Д

Приклади оформлення літератури у стилі APA7

Тип джерела	Приклад оформлення
Книги. Одноосібні автори	Шаблій, О. І. (1994). <i>Математичні методи в соціально-економічній географії</i> . Світ. Harvey, D. (2006). <i>Spaces of global capitalism: Towards a theory of uneven geographical development</i> . Verso.
Книги. Два автори	Стецюк В., В., & Ковальчук І., П. (2005). <i>Основи геоморфології: Навчальний посібник</i> (О., М. Маринич, Ed.). Вища школа. Кнох, Р., & Marston, S. (2016). <i>Human geography: Places and regions in global context</i> (7th ed.). Pearson.
Книги. Три і більше авторів	Шищенко, П. Г., Гавриленко, О. П., & Циганок, Є. Ю. (2017). <i>Фізична географія України</i> . Знання. Денисик, Г. І., Ситник, О. І., Чиж, О. П., Безлатня, Л. О., Денисик, Б. Г., & Война, І. М. (2020). <i>Міжзональні геоекотони України: монографія</i> (Г. І. Денисик & О. І. Ситник, Eds.). ТОВ "Твори.
Стаття з друкованого журналу	Осадчий, В. І., Агуїлар, Е., Скриник, О. А., Бойчук, Д. О., Сіденко, В. П., & Скриник, О. Я. (2018). Добова асиметрія кліматичних змін температури повітря в Україні. <i>Український географічний журнал</i> , 3, 21–30. Turner, V. L. (2002). Contested identities: Human-environment geography and disciplinary implications in a restructuring academy. <i>Annals of the Association of American Geographers</i> , 92(1), 52-74.
Стаття з електронного журналу з DOI	Шищенко П.Г., Гавриленко О.П., Циганок Є.Ю. (2020). Заповідні території в умовах мегаполісу: дигресія та шляхи відновлення (на прикладі окремих природоохоронних територій Києва). <i>Український географічний журнал</i> , 4, 49-56. DOI: https://doi.org/10.15407/ugz2020.04.049 Gavrilă, I.G., Kholiavchuk, D., Holobăcă, I.H., Ridush, O., Horváth, C., Ridush, B., ... & Pop, O.T. (2022). Tree-ring records of snow-avalanche activity in the Rodna Mountains (Eastern Carpathians, Romania). <i>Natural Hazards</i> , 114(2), 2041–2057. https://doi.org/10.1007/s11069-022-05458-w
Розділи у колективних монографіях	Палієнко, В. П., Барщевський, М. Є., Бортник, С. Ю., Палієнко, Е. Т., Вахрушев Б. О., & Кравчук, Я. С. (2013). Геоморфологічне районування. In В. П. Палієнко (Ed.), <i>Морфоструктурно-неотектонічний аналіз території України: концептуальні засади, методи, реалізація</i> (сс. 166–174). Наукова думка. Massey, D. (2005). Negotiating disciplinary boundaries. In P. Cloke, P. Crang, & M. Goodwin (Eds.), <i>Introducing human geographies</i> (2nd ed., pp. 365-372). Arnold.
Дисертації	Чернега, П. І. (1995). <i>Структура передгірських ландшафтів Буковинського Передкарпаття, проблеми їх оптимізації. Автореф... дис. канд. геогр. наук</i> . Інститут географії НАН України. Rodriguez, M. A. (2019). <i>Climate change impacts on coastal erosion in Mediterranean regions</i> [Doctoral dissertation, University of Barcelona]. ProQuest Dissertations and Theses Global
Матеріали конференцій	Холявчук, Д. (2024). Короткоперіодичні зміни палеоклімату ландшафтів Карпат: регіональний вимір. <i>Природа і суспільство: виклики і поступ.</i> Матеріали міжнародної

	<p>наукової конференції присвяченої 80-річчю географічного факультету ЧНУ ім. Ю. Федьковича (м. Чернівці, 11–13 жовтня 2024 р.), 55-57.</p> <p>Kholiavchuk, D., Cebulska, M., & Shkaieva, D. (2023). Drought Patterns in the Western and Eastern Carpathians: A Focus on Montane Forested Regions. <i>77th Forum Carpaticum Conference. Carpathian Futures – Critical Transitions (Kraków, Poland, 25–28 September 2023)</i>, 113.</p>
Атласи та карти	<p>Національний атлас України. (2007). ДНВП "Картографія".</p> <p>Геологічна карта України масштабу 1:1 000 000. (2019). Державна служба геології та надр України.</p> <p>USGS. (2020). <i>Topographic map of Yellowstone National Park [Map]</i>. Scale 1:100,000. U.S. Geological Survey</p>
Звіти та статистичні збірники	<p>Державна служба статистики України. (2021). <i>Статистичний щорічник України за 2020 рік</i>. Державна служба статистики України</p> <p>IPCC. (2021). <i>Climate change 2021: The physical science basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change</i>. Cambridge University Press</p>
Електронні ресурси	<p>Український екологічний клуб "Зелена хвиля". (2022, березень 15). Протидія зміні клімату. https://ecoclubua.com/category/napryamky/protydiya-zmini-klimatu-gromadskiy-aktyvyzm-ta-naukovi-doslidzhennya-z-rolu-miskogo-ozelenennya-v-stvorenni-komfortnogo-mikroklimatu-dlya-mistsevyh-zhyteliv/</p> <p>NASA Earth Observatory. (2022, April 3). Global temperature anomalies. https://earthobservatory.nasa.gov/global-maps/MOD_LSTD_M</p>
Бази даних	<p>World Bank. (2022). World development indicators [Dataset]. https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators</p> <p>European Satellite Agency. (2021). Copernicus Climate Change Service [Dataset]. https://climate.copernicus.eu/</p>
Нормативні документи	<p>Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». (1991, червень 25). Відомості Верховної Ради України, 41, 546.</p> <p>European Union. (2020). European Green Deal. Official Journal of the European Union, C 442, 1-24.</p>

Особливості цитування у тексті

Один автор:

(Голіков, 2019)

Голіков (2019) зазначає, що...

Два автори:

(Топчієв & Мальчикова, 2018)

Топчієв і Мальчикова (2018) вказують на...

Три і більше авторів (перше цитування):

(Шищенко, Гавриленко, & Циганок, 2017)

Далі: (Шищенко та ін., 2017)

Пряме цитування:

«Географічна наука має інтегративний характер» (Голіков, 2019, с. 45).

Декілька джерел:

(Голіков, 2019; Топчієв & Мальчикова, 2018; Harvey, 2006)